

یادداشت

در میان «وادادگی» و «مقاومت صرف»، توافق هسته‌ای با غرب راه سوم ایران بود؛

مشکل ترامپ با برجام چیست؟

داود غرایق زندی
استاد دانشگاه شهید بهشتی

از جمله مصادیق ایسن امر عدم برقراری مبادلات چرخه دلاری (U-Tum) است. منظور از مبادلات چرخه دلاری، استفاده بانک‌های ایرانی از خدمات دلاری بدون ارتباط مستقیم با نظام بانکی آمریکا است. تا قبل از سال ۲۰۰۸ بانک‌های ایرانی با واسطه بانک‌های خارجی (مانند بانک‌های سوئیسی) مجاز به استفاده از اینگونه مبادلات بودند، اما واشنگتن از نوامبر آن سال استفاده بانک‌های ایرانی از این خدمات را ممنوع اعلام کرد. لذا با وجود نظر مقامات وزارت خارجه آمریکا مبنی بر اینکه «دسترسی به نظام مالی آمریکا جزئی از برجام نیست و این موضوع تحت بررسی نیست»، هدف در اینجا برقراری مبادلات چرخه دلاری است که تاکنون برقرار نشده است.

۳- یکی از موانع جدی رفع تحریم‌ها به واسطه تداوم تحریم‌های ثانویه این است که نقض قوانین آمریکا برای برقراری ارتباط و تعامل مالی اتحادیه اروپا با ایران با جریمه‌های سنگین آمریکا مواجه خواهد شد. این امر باعث شده با وجود اعلام لغو تحریم‌ها، عملاً توافق خاصی در اقتصاد ایران ایجاد نشود.

۴- سندی در شرایط تداوم خصومت میان ایران و طرف مقابل، به‌ویژه آمریکا، امضا شده است. به عبارت دیگر، برجام قرار نیست که در یک شرایط دوستانه و به دور از تنش و مشکل اجرا شود. غرب در حال حاضر از برنامه صلح‌آمیز ایران آگاه است اما به دلیل وجود زمینه خصومت میان دو کشور، امکان گریز هسته‌ای برای ایران دور از انتظار نیست. به عبارت دیگر، غرب تنها شتاب برنامه ایران را گرفته است اما هنوز آن را متوقف نکرده است. بر این اساس، تصور منتقدان غربی برجام این است که بهبود اقتصادی ایران نه‌تنها به ثبات نظام سیاسی ایران که مخالف آمریکا است، کمک می‌کند بلکه زمینه مالی مناسب برای پیگیری برنامه هسته‌ای قوی‌تر را برای ایران فراهم کرده است.

۵- برجام تنها مذاکره ایران با طرف مقابل در زمینه هسته‌ای بوده است و ایران همچنان در مسائل منطقه‌ای همچون عراق، سوریه، یمن و فلسطین سیاست‌های هویتی خود را دنبال می‌کند. منتقدان غربی برجام بر این باورند که برجام در دو جهت به سیاست‌های منطقه‌ای ایران کمک می‌کند: نخست اینکه ایران با رفع مشکل ملی خود با فراغ بال بیشتری به سراغ مسائل منطقه‌ای می‌رود و دیگر اینکه بهبود اقتصادی ایران می‌تواند امکان حمایت مالی ایران از نیروهای طرفدار خود در منطقه را افزایش دهد.

اما با وجود تمامی موانعی که تاکنون در پیش روی اجرای کامل برجام وجود داشته و دارد، دلایلی موجب مخالفت ترامپ با این توافق شده است. ۱- برجام سندی تاریخی و مدلی برای گریز از شکست تاریخی ما در مقابل قدرت‌های بزرگ است. در گذشته

ما در مقابل قدرت‌های بزرگ یا وابسته بودیم یا دچار کودتا شدیم و یا درگیر جنگی ناخواسته، اما برجام راه جدیدی است که نشان می‌دهد بدون وابسته شدن، بدون دچار تغییر داخلی شدن و بدون جنگ شاید، با توجه به این تجارب تاریخی گرانسنگ، بهتر می‌توان منافع ملی را تأمین کرد.

۲- برجام نشان داد که ایران کشوری مسئولیت‌پذیر در نظام بین‌المللی است و متناسب با نوع برخورد‌های بین‌المللی عمل می‌کند. بر این اساس اگر طرف‌های مقابل را دارای اراده سیاسی مناسبی ببیند، می‌تواند با قوت در مذاکرات شرکت کند.

۳- تسلم تبلیغات خارجی علیه ایران مبنی بر تلاش ایران برای دستیابی به سلاح با راستی‌آزمایی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مرتفع شد. در صورتی که با ایران رفتار مناسب بین‌المللی شود، کشوری مؤثر در نظام منطقه‌ای است.

۴- ایران بدون امتیاز دادن به طرف مقابل در مسائل منطقه‌ای، تنها در زمینه هسته‌ای با قدرت‌های بزرگ جهانی مذاکره کرده است. این یعنی اینکه دستیابی به این سند با وجه‌المصلحه کردن متحدان و سرمایه‌های منطقه‌ای ایران صورت نگرفت.

۵- حق‌غنی‌سازی ایران مورد تأیید مراکز ذی‌صلاح در این رابطه و قدرت‌های بزرگ وقت قرار گرفت. این نشان می‌دهد که ایران در آینده وارد بلوک جهانی کشورهای هسته‌ای قرار خواهد گرفت. این مسأله در ارتقای توان هسته‌ای ایران و همچنین فروش مازاد غنی‌شده کشور در برجام مورد توجه قرار گرفته است. داشتن این توان به صورت آشکار نوعی تضمین آینده کشور در زمینه انرژی پس از پایان انرژی فسیلی است.

۶- حق‌غنی‌سازی ایران در داخل کشور در شرایطی که ایران و آمریکا در حالت خصمانه قرار دارند، تأیید شد. این نشان می‌دهد که ایران زمان شاه که همانند کشورهای کنونی منطقه نظیر عربستان سعودی، ترکیه و قطر دنباله‌وار آمریکا بودند، به توان مناسبی دست نیافتند و همیشه به بهانه این که آمریکا چتر امنیتی برای آنها

است و «ام‌القرای اسلامی» مطرح شد و پس از دولت نهم و دهم، مقام معظم رهبری نظریه «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردند.

اما راه سوم جایی میان وادادگی و مقاومت صرف است. این راه بسیار پیچیده، سخت و نفس‌گیر است؛ زیرا ضمن اینکه باید در مدار و چارچوب گفتمان تجدیدنظرطلب نظام جمهوری اسلامی گام برداشت، بلکه با افزایش توان ملی، تحکیم اقتصاد داخلی، دستیابی به انرژی هسته‌ای، تقویت توان دفاعی زیرساخت‌های بنیادین کشور را روزبه‌روز تقویت کرد که این امر بهترین پاسخ

به طرف غربی و مخالف محسوب خواهد شد. این مسیر، راه سلاسه، یک‌راست و آسانی نیست؛ بلکه رشد در عین مقاومت، تعامل در عین مخالفت، پیگیری منفعت در عین مصلحت نظام و درک معیارهای درست و اجماعی این در میان ساختار سیاسی کشور، امری به غایت صعب و دشوار است. آنچه ایران در این مسیر در پیش گرفته، راه سومی است که تاکنون سابقه نداشته و این مدل برجام برای دیگر کشورهایی که می‌خواهند ضمن مقاومت، منافع خود را دنبال کنند، می‌تواند الگو باشد؛ زیرا کشورهای تجدیدنظرطلبی که مخالف نظم جهانی بودند و هستند، برخی همچون عراق و لیبی یا تأسیسات خود را واگذار کردند و یا خود را در معرض تهاجم نظامی سنگین قرار دادند و یا همانند کره شمالی در دوراهی تناقض‌نمای «کره و توپ» قرار گرفتند و با گزینش توپ و گریز هسته‌ای در واقع آنچه را که غرب سعی داشت تا کره شمالی را به‌عنوان تهدید صلح و امنیت منطقه شبه جزیره کره و جهان نشان دهد، فراهم ساخته است. ایران نه‌تنها دستاویزی برای بهره‌برداری غرب فراهم کرد، بلکه توان هسته‌ای خود را حفظ کرده و ارتقا داده، موقعیت منطقه‌ای خود را نیز دنبال می‌کند؛ در این شرایط چشم‌دماشت رفتار عادی داشتن با ایران از سوی غرب منطقی نیست و راه بیش از آنچه که تصور می‌شود، دشوار است و به واقع راه مقاومت واقعی در شرایط تهدیدها نیز همین است که سه دهه تجربه گرانبار را به‌عنوان پشتوانه خود دارد.

گزارش

برخی کارشناسان وقوع جنگ میان ایران و عربستان را محتمل می‌دانند؛

لبنان، گوشت قربانی سعودی‌ها

است. اما به نظر می‌رسد در موضوع استغفای حریری این کشور جانب احتیاط را در پیش گرفت است. به گزارش رویترز، بیانیه‌های حمایت‌سفران اتحادیه اروپا و آمریکا در لبنان که روز چهارشنبه ۱۷ آبان منتشر شده‌اند، لحن متفاوتی در ارتباط با عربستان سعودی به‌عنوان یکی از متحدان خود در منطقه خاورمیانه به کار بسته‌اند. به گزارش دوچه‌وله، سفیر آمریکا در لبنان روز چهارشنبه در دیدار با ژنرال ژوزف عون، فرمانده کل ارتش لبنان، گفت که ایالات متحده «به لبنانی باثبات، امن، دموکراتیک و موفق متعهد می‌ماند». در این جلسه پرداخت ۴۲.۹ میلیون دلار کمک مالی آمریکا به عملیات مرزی ارتش لبنان اعلام شد. سه‌شنبه ۱۶ آبان، وزارت خارجه آمریکا نیز گفته بود که لبنان شریک قوی ایالات متحده است. هدر نورت، سخنگوی دولت آمریکا گفت: «امریکا از هر نظر از نهادهای مشروع در دولت لبنان حمایت می‌کند». او افزود: «ما انتظار داریم تمام اعضای جامعه بین‌المللی به‌طور کامل به این نهادها، حاکمیت و استقلال سیاسی لبنان احترام بگذارند».

مکرون: دیدگاه من درباره ایران با سعودی‌ها متفاوت است
به گزارش ایسنا، به نقل از شبکه خبری بی‌بی‌سی، امانوئل مکرون، رئیس‌جمهور فرانسه که به عربستان سعودی سفر کرده است، در آستانه سفرش گفت که وی نظرات بسیار تند را درباره ایران از سوی سعودی‌ها شنیده است که با دیدگاه وی مطابقت ندارد. وی در ادامه تأکید کرد: بسیار حائز اهمیت است که با همه جهان صحبت شود.

مکرون در حالی این اظهارات را بیان کرده است که روز پنجشنبه در حالی که در امارات متحده عربی به سر می‌برد، در گفت‌وگو با یک روزنامه اماراتی خواستار مذاکرات موشکی با ایران شد و برنامه موشکی کشورمان را یک تهدید خواند.

به نظر می‌آید رئیس‌جمهور فرانسه به ادعاهای مقامات سعودی درباره نقش داشتن ایران در حمله موشکی از سوی یمن به ریاض پایتخت عربستان اشاره دارد.

بازدید از واشنگتن اظهار داشت که تنش کنونی خاورمیانه، میان عربستان و ایران، می‌تواند پیامدهای بسیار خطرناکی داشته باشد. به گزارش دوچه‌وله، مورگرینی تأکید کرد که اتحادیه اروپا خواستار آن است که آرامش دوباره به منطقه بازگردد. به گفته مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا تنش کنونی در منطقه خاورمیانه می‌تواند تأثیرات فرامنطقه‌ای داشته باشد و بر خارج از این منطقه نیز تأثیر بگذارد.

مورگرینی همچنین تأکید کرد که اتحادیه اروپا مایل است که هر دو طرف لحن خود را معتدل تر کنند و به دنبال «توافقی حداقلی» برای ایجاد صلح باشند.

سفسفیر آمریکا در لبنان: به لبنانی باثبات، امن، دموکراتیک و موفق متعهد می‌ماند

گرچه در جریان حمله انصارالله یمن به عربستان، ترامپ در حمله به ایران جانب عربستان را گرفت و از این گفت که «حمله به عربستان کار ایران بوده

عربستان اعلان جنگ کرده باشد. به گزارش دوچه‌وله، السبهان گروه حزب‌الله را «حزب‌الشیطان» خواند و تأکید کرد که لبنانی‌ها باید میان صلح و «قرار گرفتن زیر سایه حزب‌الله» یکی را انتخاب کنند. این مقام سعودی افزود: «حزب‌الشیطان (حزب‌الله) در همه اقدامات تروریستی که علیه پادشاهی عربی سعودی صورت می‌گیرد مشارکت می‌کند و سعودی همه ابزارهای سیاسی و دیگر ابزارها را برای مقابله با حزب به کار خواهد گرفت». حال بسیاری از کارشناسان از این می‌گویند که با بسته شدن پرونده داعش در منطقه و تثبیت قدرت ایران در منطقه، عربستان با همکاری اسرائیل در حال ایجاد جبهه‌های جدید علیه ایران، این بار در لبنان است. اقداماتی که گویا چندین باب میل اروپا و حتی آمریکا - این متحد بزرگ عربستان و اسرائیل در منطقه - نیست.

مورگرینی: تنش میان ایران و عربستان بسیار خطرناک است
مورگرینی، مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، روز سه‌شنبه ۱۶ آبان در

پس از حمله موشکی انصارالله یمن به فرودگاه ملک خالد ریاض در شنبه، ۱۳ آبان، تنش میان ایران و عربستان به طرز غیرمنتظره‌ای بالا گرفته است. عربستان چنین حمله‌ای را اعلام جنگ ایران علیه خودش عنوان کرد و حق اقدام «تلافی‌جویانه» را برای خود محفوظ دانسته است. این در حالی است که ایران ارسال به موشک یمن را غیرممکن دانسته و هرگونه دست داشتن در این عملیات را رد کرده است.

در اتفاقی موازی، سعد حریری نیز همان روز در ریاض از نخست‌وزیری لبنان استعفا داد. او در بیانیه خود اتهاماتی علیه ایران و حزب‌الله بیان کرد. ایران و حزب‌الله در مقابل، چنین استعفایی را ناشی از فشار سعودی‌ها دانستند. میشل عون، رئیس‌جمهور این کشور هم اعلام کرد حکم استغفای حریری را تا بازگشتش به لبنان امضا نخواهد کرد. نیبه بری، رئیس مجلس لبنان نیز حریری را همچنان نخست‌وزیر قانونی این کشور اعلام کرد.

این اعلام مواضع میشل عون و نیبه بری در حالی است که برخی گزارش‌ها حاکی از بازداشت حریری در عربستان است. گرچه مقامات عربستان این مسئله را تکذیب کردند. رابرت فیسک، گزارشگر ایندیپندنت، جزئیات این بازداشت را اینگونه می‌نویسد: «وقتی که سوم نوامبر هواپیمای سعد حریری در ریاض به زمین نشست، اولین چیزی که او دید نیروهای پلیسی بودند که هواپیما را محاصره کرده‌اند. آن‌ها سوار هواپیما شدند و تلفن همراه او و محافظانش را ضبط کردند. به این ترتیب نخست‌وزیر لبنان ساکت شد». «همسر و خانواده حریری اکنون در ریاض هستند تا اگر او به بیروت بازگشت، آن‌ها گروه‌گان بمانند». «کسانی توانسته‌اند با خانه او در ریاض تماس بگیرند، اما او فقط چند کلمه صحبت کرده است. یکی از افراد مطلع می‌گوید او فقط گفته «برمی‌گردم» یا «حالم خوب است».

با وجود چنین گزارش‌هایی اما استعفای حریری سوخت لازم برای حمله عربستان به حزب‌الله را فراهم کرد. ثامر السبهان، وزیر مشاور عربستان سعودی در امور خلیج فارس، روز دوشنبه ۱۵ آبان در گفت‌وگو با شبکه العربیه اعلام کرد که به دلیل حضور حزب‌الله در ترکیب دولت لبنان، برخورد ریاض با این کشور همچون رفتار با کشوری است که به